

► *Globalne digitalne platforme i Srbija*

ŠTA ĆE NAM GIG RADNICI

Države u Srbiji i regionu uglavnom su slepe za ljudski a zainteresovane za fiskalni potencijal digitalnog rada i isključivo se bave pitanjem kako da ove slobodnjake uteraju u zvanične tokove i prevedu u preduzetnike

GLOBALNE DIGITALNE ONLAJN PLATFORME KAO NEKI „DEUS EX INTERNET“ REŠAVAJU DVA PROBLEMA NA TRŽIŠTU RADA U ZEMLJAMA ISTOČNE I JUGOISTOČNE EVROPE: NUDE POSAO MLADIM LJUDIMA KOJI SE SUOČAVAJU SA VISOKOM BARIJEROM ZA ULAZAK U SVET RADA ILI POSEDUJU VEŠTINE ZA KOJIMA NEMA TRAZNJE U DOMAĆIM NISKO SOFISTICIRANIM PRIVREDAMA. USPUT, OMOGUĆAVAJU IM „BEG OD SOPSTVENE DRŽAVE“, BEZ PRELASKA NJENIH GRANICA. ALI TO NIJE JEDINO POLJE NJIHOVOG DEJSTVA.

Pišu:

*Branka Anđelković, Tanja Jakobi
Centar za istraživanje javnih politika*

„Od Sidneja do Srbije“ – tako „99Designs“ globalna onlajn platforma specijalizovana za pružanje dizajnerskih usluga, sa sedištem u Melburnu u Australiji, kratko sumira svoju poruku upućenu dizajnerima i njihovim klijentima. Na „99Designs“ registrovano je više od milion kreativaca sa svih meridijana koji na svake dve sekunde izbace novo vizuelno rešenje.

Zašto je u veoma bogatoj ponudi dizajnera i njihovih rešenja, baš Srbija našla svoje mesto u promotivnom nastupu „99Designs“? Da li zbog toga što u Australiji živi brojna dijaspora iz Srbije ili zato što na platformi dominiraju srpski dizajneri? Ili je samo u pitanju dobro slaganje između dva S – jedno za Sidnej a drugo za Srbiju – u kome je Srbija ništa više nego simbol za egzotičnu zemlju koja se nalazi negde na kraju sveta?

„Ja to čitam ovako“, rekla nam je koleginica sa Univerziteta Zapadne Australije (The University of Western Australia), „Sidnej je oznaka za najskuplji, a Srbija za dizajn koji se kupuje za dolar. Nemojte imati nikakve sumnje u to.“

Međutim, odgovor nije ni tako jednostavan, ni poražavajući po domaće gig radnike, dakle one koji rade kao „slobodnjaci“, od posla do posla. I samo je jedan od mnogih odgovora koji smo dobile od trenutka kada smo pre tri godine počele prvo istraživanje o platformskom radu u Srbiji. Pitanje zašto je broj frilensera iz Srbije, Ukrajine i Rumunije na globalnim onlajn platformama, mereno per capita i po učešću u aktivnoj radnoj snazi, neproporcionalno visok u odnosu na druge delove sveta, ipak traži detaljniji odgovor.

NE, NISU SVI GIG RADNICI IT-JEVCI

Suprotno uvreženom mišljenju da na globalnim onlajn platformama rade gotovo isključivo ljudi iz IT sektora, ili studenti koji daju časove engleskog jezika, platforme u stvari okupljaju raznorodno i šaroliko društvo. Na primer, upoznale smo dizajnera i arhitekta frilensera koji prave virtualna dečja sela za klijente iz Japana, brojne pisce koje je teško svrstati u bilo koju kategoriju – neki su fizičari ili geolozi – koji prave priloge za specija-

lizovane časopise popularne nauke, drugi kao „kupci“ pišu recenzije na velikim sajtovima za prodaju poput Amazona, treći kreiraju – stvaraju (honorisane) akademske tekstove iz svoje oblasti za naučne časopise, a ima i onih koji „prevode“ račune koje su kupci slikali i poslali kao učešće u nagradnoj igri u excel fajlove. Mladi srpski psiholozi rade na platformama specijalizovanim za pružanje te vrste podrške, hemičari u malim kućnim laboratorijama testiraju materijal za ino klijente, virtualne sekretarice odgovaraju na pisma klijenata ili postuju sadržaje na društvenim mrežama. Neretko, gig radnici u toku jednog dana „nose šešir“ više profesija.

Mnogi frilenseri iz Srbije su među vodećim talentima na platformama na kojima rade, počev od onih kao što je Toptal iz Amerike koji kao ekskluzivna platforma angažuje softver inženjere i dizajnere, pa do Stocksy platforme zadruga iz Kanade, među kojima su veoma popularni stok fotografija iz Srbije. Ne zato što su jeftini, naprotiv. Njihov talenat visoko je vrednovan i zato postižu cene rada slične njihovim kolegama iz Amerike i Evrope. Ukratko, frilenseri iz Srbije su visokoobrazovani, digitalno veoma pismeni i poseduju brojne (tzv. meke) veštine koje ih čine konkurentnim na globalizovanom tržištu. Oni, gotovo svakodnevno, deo svog radnog dana posvećuju samousavršavanju, što ih čini fleksibilnim i spremnim da odgovore na promene u ponudi i tražnji za novim znanjima. Oni su, jednom rečju, radnici budućnosti, koje domaće ekonomije tek pokušavaju da odgaje.

O KOLIKO DOLARA GOVORIMO, I DRUGE BITNE STVARI

Uprkos primeru sa Stoksijem, na pitanje da li dizajneri iz Srbije rade za jedan, ili za mnogo više dolara, nije lako odgovoriti. Rad na „gigovima“ podrazumeva poslove koji mogu biti kratki i jednostavni, kao što je na primer uklanjanje zaštitnih žigova sa fotografija, ili kompleksni i zahtevni, kao što je rad na vizuelnom identitetu klijenta.



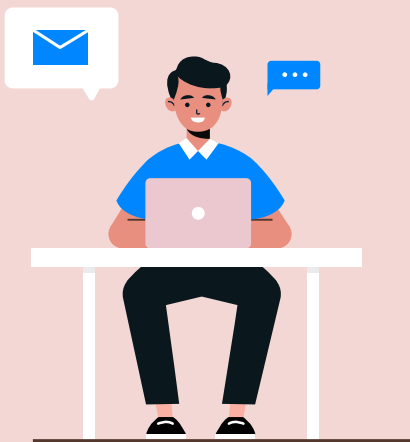
MNOGI FRILENSERI IZ SRBIJE SU MEĐU VODEĆIM TALENTIMA NA PLATFORMAMA NA KOJIMA RADE, POČEV OD ONIH KAO ŠTO JE TOPTAL IZ AMERIKE KOJI KAO EKSKLUZIVNA PLATFORMA ANGAŽUJE SOFTVER INŽENJERE I DIZAJNERE, PA DO STOCKSY PLATFORMSKE ZADRUGE IZ KANADE MEĐU KOJIMA SU VEOMA POPULARNI STOK FOTOGRAFI IZ SRBIJE. NE ZATO ŠTO SU JEFTINI, NAPROTIV

PROSEČNA SVETSKA SATNICA KOJU FRILENSERI NAPLAĆUJU IZNOSI 19 USD, A ONI KOJI PRUŽAJU PRAVNE USLUGE NAPLAĆUJU VIŠE OD BILO KOJE DRUGE PROFESIJE, 28 USD NA SAT

FRILENSERI IZ SRBIJE I REGIONA NALAZE U IDEALNOJ VREMENSKOJ ZONI DA ONO ŠTO IM JE NARUČENO NA KRAJU RADNOG DANA U SIDNEJU ILI TOKIJU, ISPORUČE DO JUTRA NAREDNOG DANA



CENA RADA FRILENSERA PO SATU VARIRA OD JEDNOG DOLARA DO 100. ONA ZAVISI OD PROFESIONALNOG ISKUSTVA, OBRAZOVANJA, ZEMLJE I REGIONA IZ KOJE FRILENSER NUDI USLUGU



MEĐU FRILENSERIMA IZ SRBIJE KOJI PRUŽAJU USLUGE NA ONLJAJN PLATFORMAMA NAJVIŠE ZARAĐUJU SOFTVER INŽENJERI I KREATIVCI

Prema izveštaju Peyoneera o prihodima frilensera na onlajn platformama (Freelance Income Survey, 2018), studije koja je obuhvatila 21.000 gig radnika iz 170 zemalja, cena rada frilensera po satu varira od jednog dolara do 100. Ona zavisi od profesionalnog iskustva, obrazovanja, zemlje i regiona iz koje frilenser nudi uslugu, kao i od potražnje za određenim veštinama.

Prosečna svetska satnica koju frilenseri naplaćuju iznosi 19 USD, što je znatno iznad prosečne plate po satu u većini zemalja u kojima oni žive. Više od 50 odsto ispitanika je mlađe od 30 godina, a slobodnjaci s fakultetskim diplomama zarađuju više od onih sa srednjom i višom školom. Bez obzira na sopstvenu lokaciju, više od dve trećine radi za klijente sa sedištem u Severnoj Americi, a polovina njih radi za klijente sa sedištem u Evropi. Preko 80 odsto anketiranih frilensera je angažovano na dva do tri posla istovremeno, a skoro polovina njih radi nedeljno od 30 do 50 sati.

Frilenseri koji pružaju pravne usluge naplaćuju više od bilo koje druge profesije (28 USD na sat), i rade najmanje, svega nekoliko sati nedeljno. Slobodnjaci koji pružaju IT i usluge programiranja najzadovoljniji su poslom.

Nalazi Payoneera se u velikoj meri poklapaju i sa rezultatima našeg istraživanja i prvim rezultatima Gigmetra, prvog indeksa koji meri aktivnost digitalnih

radnika iz Srbije na platformi Upwork, a koji je CENTAR upravo testirao. Upwork je inače najveća svetska platforma po bruto vrednosti isporučenih usluga i najzastupljenija je u Srbiji za raznorodne sofisticiranije poslove. Tako, frilenseri iz Srbije u proseku zarađuju 19 USD po satu, isto koliko iznosi i globalni prosek. S druge strane, žene zarađuju skoro 25 odsto manje od muškaraca sa prosečnom cenom satnice od 16,86 USD, dok muškarci za svoj sat rada dobiju 21,09 USD. Najplaćenije usluge u Srbiji nisu iz oblasti prava. Među frilenserima iz Srbije koji pružaju usluge na onlajn platformama najviše zarađuju softver inženjeri i kreativci (dizajneri, fotografi, arhitekte, itd).

Dizajneri iz Srbije, i ovog dela Evrope, koji rade na „99Designs“ i drugim platformama, najčešće imaju naručioce iz SAD, Australije i Japana i znatno ređe iz Evrope. Odgovor na pitanje zašto je tako, delom leži u činjenici da se frilenseri iz Srbije i regiona nalaze u idealnoj vremenskoj zoni da ono što im je naručeno na kraju radnog dana u Sidneju ili Tokiju, isporuče do jutra narednog dana.

ZAŠTO JE VAŽNO DA DANAS U SRBIJI MISLIMO O PLATFORMAMA

Države u Srbiji i regionu uglavnom su slepe za ljudski a zainteresovane za fiskalni potencijal digitalnog rada i isključivo se bave pitanjem kako da ove slobodnjake uteraju u zvanične tokove i prevedu u preduzetnike. Zaista, veliki broj njih u ovom trenutku radi u sivoj zoni, dobrim delom zbog loših zakonskih rešenja koja ne prepoznaju ove vrste angažmana. Međutim, rad „ispod radara“ nije prvo pitanje koje bi trebalo da brine domaće zakonodavstvo. Zašto?

Evo jednog od odgovora: ova forma rada je vesnik novog poslovnog modela koji se globalno sve više širi. Prema anketi Boston Consulting Group (BSG) i Harvard Business School (2018), od 6.500 rukovodilaca kompanija u Americi, njih 40 odsto očekuje da će gig radnici predstavljati rastući deo radne snage na

koju se oslanjaju, a polovina njih smatra da će reorganizacija kompanija kao „gig platformi“ biti jedna od značajnih poslovnih trendova.

Studija SAP Fieldglass (2018), koja pruža rešenja za upravljanje radnom snagom putem oblaka (cloud) i Oxford Economics, pokazala je da 38 odsto od 800 anketiranih rukovodilaca po potrebi angažuje frilensere i predviđa da će broj ovako angažovane radne snage biti udvostručen u naredne tri godine.

Slično pokazuju i retka istraživanja koja osvetljavaju ovaj fenomen u istočnoj Evropi. Ovaj region je jedan od vodećih u svetu po broju frilensera i u apsolutnom smislu (kad se posmatra obim finansijskih transakcija sa platformi prema frilenserima i po ukupnom broju zadataka obavljenih na platformama) i u relativnom smislu (u odnosu na per capita broj platformskih radnika po zemlji i u učešću u ukupnoj radnoj snazi). Polako i u ovom delu sveta nastaju domaće platforme koje su regionalnog profila i nude usluge na „domaćim“ jezicima, kao na primer na ruskom ili srpsko-hrvatsko-bosansko-crnogorskom, a pojavljuju se i prvi domaći klijenti koji shvataju da platforme donose novi model upravljanja radnom snagom u kompaniji.

Ključ za krojenje novog poslovnog i radno-pravnog ambijenta u kome su frilenseri rastuća realnost je u razumevanju uloge platformi kao biznis modela i platformskog rada kao novog nestandardnog oblika rada globalno, pa i u Srbiji. To podrazumeva traženje i podsticanje rešenja koja će generaciji „digital natives“ (u slobodnom prevodu onima koji su „rođeni sa kompjuterom“) omogućiti da brzo uđu na virtuelno tržište rada i bave se poslovima koji su u skladu sa njihovim obrazovanjem i veštinama, a ne nude se na lokalnom tržištu rada. Ova znanja, preduzetnost, agilnost i dobre komunikacijske veštine su bonus za domaću ekonomiju tek onda - i jednom - kada i sama ubrzano krene ka izgradnji nove digitalne ekonomije. Ili kako je to jedan evropski bankar sažeo u najnovijem istraživanju BSG (2019): „Angažovanje frilensera za nas nije pitanje štednje, već dovođenja takvih talenata u kompaniju kakvih nema na tržištu.“